SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

**Tom 20/2024, ss. 147-157**
**ISSN 2353-1266**
**e-ISSN 2449-7983**
**DOI: 10.19251/sej/2024.20(11)**
**www.sej.mazowiecka.edu.pl**
**Otrzymano: 31.03.2024**
**Zaakceptowano: 04.07.2024**
**Opublikowano: 30.12.2024**

**Teresa Maziarka-Grabowska**
Szkoła Doktorska Akademii Mazowieckiej w Płocku
ORCID: 0009-0000-8720-2243

# NAUCZANIE JĘZYKA ANGIELSKIEGO DZIECI Z AUTYZMEM (Z DOŚWIADCZEŃ NAUCZYCIELA)

## TEACHING ENGLISH TO CHILDREN WITH AUTISM (FROM A TEACHER'S EXPERIENCE)

**Streszczenie**

Co roku do szkół przybywa uczniów z diagnozą autyzmu. Nauczyciele coraz częściej muszą sprostać wyzwaniom dotyczącym dostosowania metod i treści do specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci z autyzmem. W niniejszym artykule zostały przedstawione wybrane sposoby oddziaływań w zakresie nauki języka angielskiego, mające na celu wszechstronny rozwój dziecka z autyzmem. W literaturze przedmiotu widoczny jest niedostatek badań potwierdzających, że nauka języka angielskiego wpływa korzystnie na intelektualny, emocjonalny i społeczny rozwój dziecka z autyzmem. Autorka na podstawie swoich obserwacji i doświadczeń ukazuje, że nauka języka angielskiego dzieci

**Abstract**

Every year, more and more students with autism diagnoses enter schools. Teachers increasingly face the challenge of adapting methods and content to the special educational needs of children with autism. This article presents selected methods of interaction in the field of English language learning aimed at the comprehensive development of children with autism. There is a visible lack of research in the literature confirming that learning English has a beneficial effect on the intellectual, emotional and social development of children with autism. Based on her observations and experiences, the author shows that teaching English to children with

z autyzmem powoduje pozytywne zmiany w ich całościowym funkcjonowaniu.

**Słowa kluczowe**: autyzm, zaburzenia ze spektrum autyzmu, dziecko z autyzmem, język angielski, nauczanie języka angielskiego.

autism causes positive changes in their overall functioning.

**Keywords**: autism, autism spectrum disorder, child with autism, English language, teaching English

## Wprowadzenie

Od 1 stycznia 2022 r. została przyjęta przez Światową Organizację Zdrowia nowa Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-11). Polska ma pięcioletni okres na wdrożenie tej klasyfikacji i dostosowanie jej do systemu krajowego. Nowa klasyfikacja nie zawiera już, m.in. takich rozpoznań jak Zespół Aspergera czy autyzm dziecięcy. Zastąpione one zostały wspólną nazwą zaburzenie ze spektrum autyzmu (ang. *autism spectrum disorder, ASD)* (Medicover.pl 2022).

Co roku w szkołach przybywa uczniów z diagnozą autyzmu. Nauczyciele wszystkich przedmiotów muszą sprostać wyzwaniom związanym z dostosowywaniem nauczanych treści oraz stosowanych metod nauczania do potrzeb i możliwości uczniów z autyzmem. Przed sześcioma laty rozpoczynając pracę jako nauczyciel języka angielskiego w szkole specjalnej dla uczniów z autyzmem, ja także stanęłam przed tym niełatwym zadaniem. Dużym ułatwieniem dla mnie okazała się wcześniejsza kilkuletnia praca na stanowisku nauczyciela języka angielskiego w szkole ogólnodostępnej. Praktyczna znajomość sposobów i poziomu przyswajania treści przez dzieci neurotypowe znacznie ułatwiała mi pracę związaną z dostosowywaniem materiału do potrzeb i możliwości dzieci z autyzmem. Nauczając cały czas mam na uwadze zarówno ograniczenia uczniów z autyzmem związane z tym zaburzeniem jak i ich wyjątkowe cechy i potencjał. Każda osoba z autyzmem jest niepowtarzalna ze swoimi słabymi i mocnymi stronami. Pisula (2021, 5) zaznacza, że osoby z autyzmem wykazują przede wszystkim duże trudności w budowaniu relacji z innymi oraz w porozumiewaniu się.

## 1. Trudności w zakresie rozwoju społecznego dzieci z autyzmem

Nieprawidłowości w obszarze rozwoju społecznego są uznane przez wielu autorów zajmujących się problematyką autyzmu za najbardziej charakterystyczny objaw tego zaburzenia (Bobkowicz-Lewartowska 2017, 51). Najwięcej trudności wykazują dzieci z autyzmem w budowaniu relacji z innymi ludźmi. Dotyczą one zarówno inicjowania jak i podtrzymywania oraz kończenia relacji w sposób akceptowalny społecznie. Trudności w tworzeniu relacji są u osób z autyzmem bardzo zróżnicowane. U dzieci prawidłowo rozwijających się wiele zachowań społecznych wykształcanych jest dzięki umiejętności naśladowania. Dzieci z autyzmem wykazują duże trudności w zakresie

naśladownictwa, często nie są świadome tego, co dzieje się z innymi ludźmi, nie przekazują swoich spostrzeżeń, a także nie szukają pomocy, gdy jest im źle. W przeciwieństwie do dzieci neurotypowych, dzieci z autyzmem rzadko kiedy patrzą w trakcie interakcji na inne osoby, często ich uwagę przyciągają szczegóły pozbawione społecznego znaczenia. Ogólnie można stwierdzić, że osoby z autyzmem unikają kontaktu wzrokowego szczególnie w sytuacjach, kiedy czują się niepewnie lub są pobudzone emocjonalnie (Pisula 2021, 43-45). Często dzieci z autyzmem wykazują także brak emocjonalnej wzajemności (np. brak reakcji na emocje innych) oraz brak udziału we wspólnym polu uwagi (np. duże trudności w dzieleniu się zainteresowaniami, osiągnięciami oraz radościami z innymi ludźmi). Obojętność wykazywana przez dzieci z autyzmem wobec innych osób może mieć swoje źródło w zaabsorbowaniu ich czynnościami stereotypowymi (np. stereotypie ruchowe – kiwanie się; przywiązanie do rutyn i rytuałów – domaganie się chodzenia tą samą drogą, nietolerowanie zmian w rozkładzie dnia; uporczywe zaabsorbowanie fragmentami przedmiotów) (Bobkowicz-Lewartowska 2017, 51-55).

## 2. Trudności w zakresie porozumiewania się dzieci z autyzmem

Badania pokazują, że połowa osób z autyzmem nie mówi lub nie komunikuje się w sposób zrozumiały dla otoczenia (Bobkowicz-Lewartowska 2017, 57). Problemy osób z autyzmem w zakresie porozumiewaniem się nie dotyczą ogólnego braku motywacji do komunikowania się, tylko trudnościami w zrozumieniu do czego służy porozumiewanie się oraz ograniczonymi umiejętnościami niezbędnymi do wykorzystania w kontaktach społecznych. Osoby z autyzmem, które nawet opanowały mowę napotykają na liczne problemy w komunikowaniu się z otoczeniem. Problemy te niezwiązane są z wiekiem, poziomem rozwoju umysłowego czy też zróżnicowanymi umiejętnościami językowymi, ale najczęściej z trudnościami w inicjowaniu i podtrzymywaniu interakcji (Pisula 2021, 52-53).

Rozwój mowy i komunikacji dzieci z autyzmem jest zróżnicowany pod względem ilościowym, jakościowym oraz komunikacyjnym. Pomimo, że nie ma wspólnego i stałego przebiegu rozwoju mowy i komunikacji u osób z autyzmem, można zaobserwować pewne wspólne deficyty. Do tych wspólnych cech, które pojawiają się u większości osób z autyzmem można zaliczyć: trudności w wyrażaniu intencji komunikacyjnej (występującej już w pierwszym roku życia dziecka), deficyt kompensacji niedostatecznie rozwiniętej mowy werbalnej bądź jej braku, duże trudności w prowadzeniu dialogu oraz zrozumieniu przekazów werbalnych i pozawerbalnych oraz w relacji komunikacyjnej. Mowa jest ściśle związana z funkcjonowaniem społecznym, jest wyznacznikiem tworzenia relacji z innymi. Od rozwoju mowy zależy także rozwój poznawczy oraz rozwój myślenia. (Wojciechowska 2022, 599). Dziecko z autyzmem gromadzi doświadczenia starając się łączyć je z już posiadanymi lub kształtującymi się

schematami poznawczymi. Ma ono jednak duży problem z rozbudowywaniem tych schematów oraz wytworzeniem połączeń między nimi (z czym nie ma problemów prawidłowo rozwijające się dziecko). Konsekwencją tych nieprawidłowości jest dążenie do stałości i niezmienności otoczenia w tym osób i przedmiotów. Dzieci z autyzmem mają duże trudności z generalizowaniem nazw, tj. przenoszeniem nazwy na pozostałe przedmioty o takim samym znaczeniu.

Rozwój mowy w dużej mierze warunkuje szanse na samodzielne życie w przyszłości. W procesie terapeutycznym mowy i komunikacji dzieci z autyzmem należy wziąć głównie pod uwagę, co dla dziecka jest największą potrzebą w zakresie rozwoju tych sfer. Dla niektórych dzieci z autyzmem będzie to rozwijanie zasobu słownictwa czynnego, dla innych rozwój mowy biernej albo wprowadzenie komunikacji wspomagającej lub alternatywnej. Priorytetem terapii mowy i komunikacji osoby z autyzmem jest wdrażanie jej do coraz lepszego funkcjonowania społecznego (Wojciechowska 2022, 599-600).

## 3. Współczesne badania

Język angielski jest wyjątkowym przedmiotem. Przewyższa on inne przedmioty między innymi tym, że jest także narzędziem zdobywania wiedzy. Nauka tego języka wpływa korzystnie na intelektualny, emocjonalny i społeczny rozwój dziecka (Zaorska i Trajdowska 2013, 144).

Przez długi czas twierdzono, że w przypadku dzieci ze spektrum autyzmu nie jest wskazana nauka języka obcego. Wychodzono z założenia, że ze względu na duże trudności komunikacyjne w zakresie języka ojczystego, nie należy dodawać tym dzieciom dodatkowych trudności wynikających z nauki nowego języka. Obecnie stwierdzenie to nie ma wielu zwolenników, jednak ciągle brak jest badań pokazujących korzystny wpływ nauki języka obcego na rozwój i funkcjonowanie dzieci ze spektrum autyzmu (Andrychowicz-Trojanowska 2022, 5, za: Bradley 2019).

M. Zaorska i J. Trajdowska (2013) przeprowadziły badania, których celem było poznanie opinii rodziców na temat nauczania ich dzieci z autyzmem języka angielskiego. Autorki na podstawie badań wysuwają wniosek, że zajęcia z języka angielskiego z daną grupą uczniów z autyzmem klas 1-3 mają sens i przynoszą pożądane efekty edukacyjne i rozwojowe. Badania pokazują, że „…im większa intensywność kontaktów dziecka z językiem angielskim w jego otoczeniu: podczas kształcenia zintegrowanego, zajęć terapeutycznych odbywających się w ośrodku, a także poza ośrodkiem, przede wszystkim w domu rodzinnym, tym wyższe zainteresowanie dziecka nauką języka obcego i tym wyższa efektywność owej nauki" (Zaorska i Trajdowska 2013, 157). Zdaniem badanych rodziców nauka języka angielskiego ma również pozytywny wpływ na rozwój zarówno psychiczny jak i społeczny dziecka z autyzmem. Analiza wyników przeprowadzonych badań wskazuje, że częstotliwość zajęć z języka angielskiego, ich

rodzaj oraz czas trwania mają duży wpływ na efektywność danych zajęć i na rozwój ucznia z autyzmem. Czynnikiem sprzyjającym uczeniu się języka angielskiego przez dzieci z autyzmem jest także wykorzystywanie elementów różnorodnych metod terapeutycznych (Zaorska i Trajdowska 2013, 157).

Badania przeprowadzone na Uniwersytecie Genewskim (we współpracy z Uniwersytetem w Tesalii oraz Uniwersytetem w Cambridge) wykazały, że dwujęzyczność częściowo kompensuje u dzieci z autyzmem deficyty w teorii umysłu (w zrozumieniu emocji innych ludzi, pragnień, przekonań oraz perspektyw) oraz funkcjach wykonawczych (m.in. zdolności w zakresie uwagi). Zdaniem Stéphanie Durrleman (współautora badania) dwujęzyczność przynosi korzyści dokładnie tam, gdzie dzieci z autyzmem mają trudności. Według badaczki dwujęzyczność dla dzieci z autyzmem jest rodzajem naturalnej terapii (News Medical Life Sciences 2021).

Grupa badaczy z uniwersytetu McGill w Montrealu (w dwujęzycznej Kanadzie) udowodniła także, że dwujęzyczność dzieci z autyzmem może przyczyniać się do poprawy w obszarze zaburzeń funkcji wykonawczych (m.in. przechodzenie z jednej aktywności w drugą, akceptacja zmian) (*Bilingualism and autism* 2024).

## 4. Sposoby komunikowania się dzieci z autyzmem w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 10 w Warszawie

Termin komunikacja alternatywna i wspomagająca często zastępowany jest skrótem *AAC*. Określa się nim wszelkiego rodzaju niewerbalne metody porozumiewania się, które stanowią substytut lub uzupełnienie mowy. Używanie tych metod nie przeszkadza w żaden sposób rozwojowi komunikacji werbalnej, wręcz przeciwnie, stymuluje ten rozwój. Piktogramy to system znaków obrazkowych. Stanowią go białe figury umieszczone na czarnym tle, opatrzone na górze napisami wykonanymi literami drukowanymi. System PCS (*Picture Communication Symbols*) również opiera się na obrazkach. Są to kolorowe symbole umieszczone na białym tle, opatrzone podpisami. Poszczególne obrazki mogą przedstawiać pojedyncze słowa, kilkuwyrazowe zwroty, zdania lub nawet zestawy zdań.

W Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 10, gdzie pracuję, w procesie edukacyjno-terapeutycznym dzieci z autyzmem wykorzystuje się między innymi: plany dnia, plany zajęć, książki do komunikacji, Program Językowy Makaton. Plany dnia (w literaturze nazywane też jako struktury dzienne) to ułożone po kolei, zgodnie z planem dnia PCS-y. Każde zajęcia lub lekcja dziecka ma swój odpowiednik w postaci PCS-u. Dziecko na początku dnia układa z pomocą nauczyciela plan – kolejne PCS-y, następnie po wykonaniu czynności (odbytej lekcji), odpina PCS odpowiadający tej czynności. Plany zajęć to przedstawione w postaci PCS-ów kolejne czynności zaplanowane do wykonywania w czasie zajęć. Plany dnia, czy plany zajęć pozwalają dziecku na przewidywanie następujących po sobie czynności, co sprawia, że czuje się bezpiecznie

i pewnie. Książka do komunikacji to indywidualny zestaw PSC-ów, który dziecko używa do komunikacji. Jest on pogrupowany tematycznie i zebrany w postaci książki. Książkę do komunikacji dziecko zawsze nosi przy sobie. Program Językowy Makaton to system gestów i symboli graficznych. Gesty są formami wspomagającymi słowne porozumiewanie się (są stosowane równocześnie z mową), służą jako dodatkowy środek, który wzmacnia przekazywany dziecku lub przez dziecko komunikat.

Zdecydowana większość moich uczniów posługuje się mową werbalną, która jest w różnym stopniu zaburzona. W przypadku każdego dziecka z autyzmem zaburzenie mowy dotyczy różnych jej właściwości i funkcji. W czasie moich lekcji tylko w nielicznych przypadkach używam metod komunikacji alternatywnej i wspomagającej. Jeden z uczniów nie posługuje się mową w ogóle i używa pisma jako narzędzia do komunikacji z otoczeniem. Inny uczeń korzysta z książki do komunikacji. W swojej pracy nie używam planów zajęć, jednak od samego początku pracy z daną grupą staram się, aby zajęcia przebiegały według stałego, niezapisanego schematu. Z czasem dzieci same mi podpowiadają, co nastąpi w dalszej kolejności lub podają swoje preferencje, tj. w jakiej aktywności chciałyby następnie uczestniczyć.

## 5. Wybrane sposoby oddziaływań w zakresie nauczania języka angielskiego

Do wybranych sposobów oddziaływań na zajęciach języka angielskiego w oddziałach przedszkolnych i młodszych klasach można zaliczyć:

- zaczynanie i kończenie zajęć z pacynką oraz zabawą ruchową,
- prowadzenie lekcji według schematu, który uczniowie mogą łatwo przewidzieć,
- zwracanie się do dzieci w sposób jasny i prosty, używając zazwyczaj krótkich zdań,
- wykorzystywanie gestów i mimiki jako poparcia wypowiadanych treści,
- dawanie dzieciom więcej czasu na zastanowienie się i odpowiedź w porównaniu z ich neurotypowymi rówieśnikami,
- odkrywanie i rozwijanie zainteresowań dzieci oraz wykorzystywanie ich w procesie edukacyjnym,
- wykorzystywanie na końcu zajęć różnorodnych tematycznie książeczek sensorycznych w języku angielskim, które dzieci mogą wybrać według własnych preferencji do samodzielnego przeglądania/ czytania jako nagrodę za aktywny udział,
- zaopatrywanie dzieci w gniotki lub książeczki do czytania/ przeglądania w chwilach, gdy muszą na coś czekać,
- systematyczna praca z tablicą interaktywną i oprogramowaniem komputerowym do podręcznika, co ma korzystny wpływ na koncentrację uwagi dzieci,

- czytanie pod koniec lekcji opowieści lub książki do czytania uczestniczącego tematycznie związanej z zajęciami,
- stosowanie częstych pochwał oraz nagradzanie naklejkami tematycznie związanymi z zajęciami,
- częste powtarzanie i utrwalanie materiału w postaci gier językowych, zabaw i piosenek,
- ścisła współpraca z wychowawcą klasy oraz terapeutami mającymi zajęcia z uczniami.

Głównym sposobem pracy w oddziałach starszych są wklejki (nazywane przez uczniów „karteczkami"). Są to przygotowane przeze mnie ćwiczenia z podręcznika, często uproszczone, które uczniowie wykonują i wklejają do zeszytów. Na przykład w zadaniach typu „uzupełnij zdania i wpisz odpowiedzi do zeszytu" uczeń z autyzmem gubi się. Natomiast, gdy ma przed sobą zdanie z luką, z miejscem do wpisania, znacznie ułatwia mu to zrozumienie i zapamiętanie poprawnej odpowiedzi. Lekcje w oddziałach starszych zaczynam od krótkiej konwersacji z każdym uczniem połączonej z rzuceniem gniotka (dzięki manipulacji gniotkiem uczniowie pozbywają się napięć emocjonalno-fizycznych). Posiadam zestaw gniotków tematycznie związanych z porami roku lub poszczególnymi uroczystościami i świętami. Systematycznie zmieniam rzucane do uczniów na początku zajęć gniotki wywołując tym zaciekawienie i wprowadzając w dobry nastrój.

Do wykorzystywanych przeze mnie pomocy i środków dydaktycznych należą:

- pacynka Mickey Mouse – bohater podręcznika,
- realne przedmioty z najbliższego otoczenia,
- modele przedmiotów, roślin, zwierząt,
- karty obrazkowe (zdjęcia),
- karty obrazkowe (ilustracje),
- karty wyrazowe (najczęściej połączone z kartami obrazkowymi, wtedy uczniowie lepiej zapamiętują nazwy),
- książki – opowieści o różnorodnej tematyce,
- książki sensoryczne,
- książki o dużych rozmiarach, tzw. *Big Books*,
- książki do czytania uczestniczącego.

Wśród książek sensorycznych, które cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony uczniów można wyróżnić:

- książki dotykowe,
- książki z otwieranymi okienkami,
- książki trójwymiarowe,
- książki z przesuwanymi obrazkami,
- książki dźwiękowe,
- książki z ruchomymi obrazkami, książki zapachowe.

Książki te angażują nie tylko zmysły wzroku i słuchu, ale także najczęściej zmysł dotyku, co zwiększa koncentrację uwagi i zainteresowanie oraz wpływa korzystnie na uwalnianie napięć nagromadzonych w ciele dziecka. W pracy wykorzystuję także *Big Books* czyli książki o dużych rozmiarach, które w trakcie czytania pozwalają uczniom na swobodne śledzenie tekstu i wspólną lekturę. Duże ilustracje tych książek przyciągają uwagę podopiecznych oraz rozbudzają zainteresowanie.

Czytanie uczestniczące (inaczej włączające) jest formą czytania, w którym dziecko uczestniczy czynnie, a nie jest tylko odbiorcą czytanego tekstu. Zazwyczaj prowadzę czytanie uczestniczące z całą grupą. Dzieci w czytaniu uczestniczącym są aktywne, m.in. poprzez:

- kończenie powtarzających się fragmentów tekstu,
- dotykanie elementów w książce, otwieranie okienek, przesuwanie elementów, naciskanie przycisków (książki sensoryczne),
- wskazywanie elementów (*Big Books*),
- dobieranie pacynek postaci pojawiających się w książce,
- dobieranie obrazków postaci lub zjawisk występujących w książce.

W zeszłym roku w ramach obchodów Światowego Dnia Świadomości Autyzmu przybyli do naszej szkoły specjalni goście – amerykańscy stypendyści Programu Fulbrighta. Goście zapoznali uczniów z kulturą i tradycją Stanów Zjednoczonych w trakcie amerykańskiej gry Bingo. W spotkaniu uczestniczyły także dzieci, którzy nie uczą się języka angielskiego. Gra Bingo zawierająca obrazki i dostosowana do potrzeb i możliwości dzieci pozwoliła wszystkim na aktywny udział w wydarzeniu. W tym roku w trakcie obchodów Światowego Dnia Świadomości Autyzmu uczniowie klas młodszych wystąpili z układem ruchowym do piosenki *The Wheels on the Bus Go.* Ja natomiast przeprowadziłam na wspólnym spotkaniu (w którym uczestniczyły także dzieci, które nie uczą się języka angielskiego) czytanie uczestniczące książki Erica Carle'a *„The Very Hungry Catepillar"*. Ponadto co roku w trakcie pikniku szkolnego organizuję angielską biblioteczkę, gdzie uczniowie wraz z rodzicami mogą czytać/ przeglądać wybrane przez siebie pozycje.

Obecnie realizuję projekt w ramach Warszawskich Innowacji Edukacyjnych pt. *Popularyzacja literatury anglojęzycznej wśród dzieci z autyzmem – English Reading Corner*. Projekt został sfinansowany przez Miasto Stołeczne Warszawa, otrzymał środki za zakup książek w języku angielskim dla dzieci (opowieści, *Big Books*, książek sensorycznych). W ramach projektu organizuję wspólne spotkania dla dzieci, na których przeprowadzam czytanie uczestniczące wybranych *Big Books*. W spotkaniach uczestniczą także uczniowie, którzy nie uczą się języka angielskiego (ze względu na realizację Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym lub znacznym). W trakcie spotkań znajdujemy także czas na indywidualne czytanie/ przeglądanie książek wybranych przez dzieci według ich upodobań.

## 6. Moje obserwacje dotyczące przyswajania języka angielskiego przez dzieci z autyzmem

Ogólnie mogę stwierdzić, że dzieci z autyzmem lubią uczyć się języka angielskiego. Moim zdaniem nabywanie nowych słów w języku angielskim wpływa korzystnie także na rozwój mowy i rozumienie pojęć w języku polskim. Szczególnie na pierwszym etapie nauczania, dzieci z autyzmem przejawiają duże zainteresowanie poznawaniem nowych nazw w języku angielskim i nauka tego języka sprawia im radość.

Z moich doświadczeń i obserwacji wynika, że nauka języka angielskiego może spełniać terapeutyczną rolę w przypadku niektórych dzieci z autyzmem. Z wywiadów z rodzicami wiem, że dzieci w domu śpiewają piosenki, które poznały na zajęciach, samodzielnie próbują je wyszukiwać w Internecie oraz z zainteresowaniem oglądają bajki w języku angielskim, gdzie wcześniej nie byli w stanie skoncentrować się na oglądaniu bajek w języku polskim. Według mnie to dobre nastawienie i samopoczucie uczniów wytworzone na lekcjach języka angielskiego wpływa korzystnie na cały ich proces edukacyjny.

Zauważyłam także, że niektóre dzieci z autyzmem, które w przedszkolu są bardzo zainteresowane poznawaniem nowych treści z języka angielskiego i świetnie sobie radzą z opanowywaniem materiału, nie mogą kontynuować nauki języka angielskiego w klasie pierwszej ze względu na otrzymane orzeczenie i zgodną z nim realizację Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

W klasie siódmej prowadzę także zajęcia rewalidacji z języka angielskiego. Uczniowie tej klasy na pierwszym poziome edukacyjnym mieli lekcje języka angielskiego, natomiast od czwartej klasy z racji otrzymanych orzeczeń zaczęli realizować podstawę programową dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną (stąd nie mają już lekcji języka angielskiego). Niektórzy z nich przejawiają poważne problemy wychowawcze na innych lekcjach, natomiast na zajęciach z języka angielskiego zachowują się wzorowo. Wśród czteroosobowej klasy jest uczennica i uczeń, którzy płynnie odpowiadają na proste pytania, czytają krótkie teksty, słuchają ze zrozumieniem historyjek oraz włączają się do śpiewania piosenek.

## Podsumowanie

Moja praca jako nauczyciela języka angielskiego dzieci z autyzmem z jednej strony jest trudna, wymaga wiele czasu, szczególnie w trakcie przygotowań do zajęć. Do każdych zajęć przygotowuję szczegółowy plan przebiegu uwzględniając zainteresowania uczniów oraz ich możliwości. Każde odbyte zajęcia poddaję także ewaluacji, oceniam co przebiegło pomyślnie, gdzie uczniowie wykazali się największym zaangażowaniem, co sprawiało im trudności. Wnioski z ewaluacji wykorzystuję przy

planowaniu następnych zajęć. Nigdy nie jestem w stanie przewidzieć z jakim zachowaniem zakłócającym czy trudnym będę musiała sobie poradzić na zajęciach. Złotym środkiem w radzeniu sobie z sytuacjami trudnymi jest według mnie zachowanie spokoju i odnalezienie oraz eliminacja przyczyny nieakceptowanego zachowania.

Moja praca daje mi także dużo pozytywnych wzmocnień. Obserwuję u dzieci: powolne, ale systematyczne zmiany w zakresie nabywania wiedzy; pozytywne zmiany zachowania; otwieranie się na inne kultury; wzrost zainteresowania książką; pozbywanie się negatywnych emocji; wzrost poziomu naśladownictwa. Według mnie nauka języka angielskiego wpływa korzystnie na całokształt rozwoju i funkcjonowania dziecka z autyzmem.

## Literatura

Andrychowicz-Trojanowska, Agnieszka. 2022. Kim jest uczeń ze spektrum autyzmu – implikacje (glotto)dydaktyczne. *Applied Linguistics Papers*, 26(4), 1-8.

*Bilingualism and autism.* Dostęp: 04.11.2024. https://poplab.mcgill.ca/research-bilingualism.php.

Bobkowicz-Lewartowska, Lucyna. 2017. *Autyzm dziecięcy zagadnienia diagnozy i terapii.* Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls".

Bradley, Monica. 2019 Case study: second language acquisition with Asperger syndrome in a university setting. *Research in Pedagogy*, 9(2), 166-180.

Medicover.pl. 2022. *Zmiany w klasyfikacji autyzmu i zespołu Aspergera*. Dostęp: 08.08.2024.

https://www.medicover.pl/zdrowie/psychiczne/zespol-aspergera/klasyfikacja/

News Medical Life Sciences. 2021. *Bilingualism allows autistic children to compensate for certain fundamental deficits.* Dostęp: 04.11.2024. https://www.news-medical.net/news/20210603/Bilingualism-allows-autistic-children-to-compensate-for-certain-fundamental-deficits.aspx.

Pisula, Ewa. 2021. *Autyzm – przyczyny, symptomy terapia*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

Wojciechowska, Aneta. 2022. Rozwój mowy, języka i komunikacji u osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W: *Spektrum autyzmu – od diagnozy i terapii do integracji i inkluzji*, red. Tadeusz Pietras et al. 586-603. Wrocław: Wydawnictwo Continuo.

Zaorska, Marzenna i Joanna Trajdowska. 2013. Czy nauczanie dzieci z autyzmem języka angielskiego ma sens (na podstawie opinii rodziców dzieci autystycznych)? *Konteksty Pedagogiczne*, 1(1), 125-161.

**Informacja o autorce:**
Teresa Maziarka-Grabowska – mgr, pracuje jako nauczyciel języka angielskiego w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 10 w Warszawie (placówce dla dzieci z autyzmem), doktorantka Szkoły Doktorskiej Akademii Mazowieckiej w Płocku w dyscyplinie Pedagogika. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół kompetencji nauczyciela uczniów z autyzmem oraz przyswajania języka angielskiego przez dzieci z autyzmem.

Dane kontaktowe:
e-mail: tmaziarka@yahoo.com